

Overordnet bevaringsstrategi

Høringsforslag

Innhold

Innhold	2
1. Innledning.....	3
2. Bakgrunn, føringer og utfordringsbilde.....	4
2.1 Bevaring av mangfold.....	4
2.2 Samfunnsutvikling, bærekraft og engasjement	5
3. Samarbeid og virkemidler	7
4. Oppbygging av tematiske bevaringsstrategier.....	8
4.1 Tema – deltema og innsatsområder	8
4.2 Komponenter i tematiske bevaringsstrategier.....	10

1. Innledning

Å bevare kulturminner, kulturmiljø og landskap er grunnsteinen i arbeidet med kulturmiljø. Bevaringsstrategiarbeidet skal samtidig legge til rette for at kulturminner, kulturmiljø og landskap sees som en ressurs i samfunnsutviklingen, der kulturmiljøets betydning for miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft synliggjøres og utnyttes. Dette er i tråd med Meld. St. 16 (2019-2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*, også kalt kulturmiljømeldingen.

Engasjement – alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø
Bærekraft – kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging
Mangfold – et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk

Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål for kulturmiljøpolitikken beskriver målene for kulturmiljøpolitikken.

Bevaringsstrategiene skal «bidra til å strukturere, samordne og organisere innsatsen slik at de tre nye nasjonale målene nås, med særlig vekt på målet om å ta vare på et mangfold av kulturmiljø. Dette innebærer blant annet satsinger og tiltak for å forbedre tilstand og vedlikeholdsnivå, samt tiltak for å redusere tap og skade». Bevaringsstrategiene skal imidlertid i større grad enn tidligere «ta høyde for at det finnes mange ulike måter å ta vare på mangfoldet av kulturmiljø på.»

Bevaringsstrategiene avløser de tidligere ti bevaringsprogrammene som fulgte av St. meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Disse var et virkemiddel for operasjonalisering og oppfølging av intensjonene i St. meld. nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner*. Bevaringsprogrammene har vært et redskap for å nå de nasjonale målene fram mot 2020¹ gjennom istandsetting av fredete og fredningsverdige kulturminner.

Gjennom gode prosesser for bevaring av kulturmiljø skal kulturmiljøforvaltningen nå de nasjonale målene om engasjement, bærekraft og mangfold.

Dette skal gjøres blant annet ved økt samhandling og medvirkning, og ved koordinert bruk av juridiske og andre virkemidler. Overordnet bevaringsstrategi og tematiske bevaringsstrategier skal være redskaper i dette arbeidet.

Den overordnede bevaringsstrategien beskriver overordnede målsettinger for bevaringsarbeidet, og rammeverk, hovedinnhold og føringer i en felles modell for de tematiske bevaringsstrategiene. De tematiske bevaringsstrategiene vil ha mange fellestrekk. I tillegg vil det være behov for tilpasninger på bakgrunn av den enkelte tematiske bevaringsstrategis egenart.

Stortingsmeldingen fastslår at kulturmiljøpolitikken generelle verdigrunnlag er basert på at kulturmiljø representerer både miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske verdier. Bevaringsstrategiene skal også gjenspeile dette.

2. Bakgrunn, føringer og utfordringsbilde

2.1 Bevaring av mangfold

De nye tematiske bevaringsstrategiene skal være verktøy for bevaring av kulturmiljø. Strategiene legger til rette for å ta vare på et mangfold av kulturmiljø, i tråd med Meld. St.16 (2019-2020)

Bevaringsstrategiene skal også «sikre at kulturmiljø gjenspeiler mangfoldet i samfunnet. Temaene som bevaringsstrategiene skal bygges rundt, skal være uavhengig av type kulturmiljø og tidsperiode. De skal favne geografisk, sosial, etnisk og næringsmessig bredde. Dette henviser primært til en fysisk forståelse av mangfold, rettet mot bevaring av kulturminner, kulturmiljøer og landskap med tilhørende kunnskap om dem, slik dette også tidligere har vært praktisert av kulturmiljøforvaltningen. Gjennom de nye bevaringsstrategienes tematiske tilnærming kan man også ivareta sammenhengen mellom kulturmiljøene og den materielle og immaterielle kulturen knyttet til dem.

Meldingen peker videre på *kunnskap, opplevelse, bruk og engasjement* som sentrale verdier som skal ivaretas i utformingen av bevaringsstrategiene. Dette er verdier som også kan ses i lys av en mer allmenn forståelse av *mangfold* i et inkluderende samfunn, dvs. knyttet til begreper slik som tilgjengeliggjøring, medvirkning og gruppers rettigheter. Dette er perspektiver som også berøres i Meld. St.16 (2019-2020) og som må hensyntas i arbeidet med de nye bevaringsstrategiene.

Mangfold og vern

Bevaringsstrategiene skal favne bredt og se forhistoriske og nyere tids kulturminner i sammenheng. Mangfoldet av kulturmiljøer som kan omfattes av bevaringsstrategiene er derfor svært stort. I denne sammenheng har ulike kulturmiljøers *vern* stor betydning for arbeidet. Ulik forvaltning av kulturminner, kulturmiljøer og landskap følger av ulike grader og former for vern eller mangel på formalisert vern. Mens før-reformatoriske kulturminner er automatisk fredete, mangler mange etter-reformatoriske kulturminner juridisk vern. Fredete kulturminner kan tilsynelatende ha et sterkt vern, men like fullt være svært sårbare, for eksempel ved at de påvirkes negativt av klimaendringer.

Høy alder kan true mangfoldet av kulturmiljøer, for eksempel på grunn av mangel på kunnskap eller nedbryting og slitasje over tid, mens kulturmiljøer nær vår egen tid kan gå tapt fordi man ikke ser eller forstår behovet for å ivareta dem. Konsekvensene, mulighetene og begrensningene som følger av kulturmiljøers alder, sårbarhet og vernestatus må derfor tas hensyn til i arbeidet med bevaringsstrategiene.

Bevaringsstrategiene skal bidra til at et mangfold av tilnærminger, samarbeidsformer og virkemidler benyttes for å bevare et mangfold av kulturmiljøer. Bevarte kulturmiljø skal danne grunnlag for kunnskap, opplevelser, bruk og engasjement i et mangfoldig og inkluderende samfunn.

2.2 Samfunnsutvikling, bærekraft og engasjement

Sårbarhet og bærekraft

I Meld. St.16 (2019-2020) settes kulturmiljøpolitikken inn i en bredere samfunnsmessig kontekst. FNs bærekraftsmål setter miljømessig, sosial og økonomisk utvikling i sammenheng. De gjelder for alle land, og er et veikart for den globale innsatsen for en bærekraftig utvikling. Bærekraftig utvikling innebærer en samfunnsutvikling der dagens behov skal dekkes uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov. FNs bærekraftsmål er universelle og legger føringer for alle politikkområder, inkludert kulturmiljøpolitikken. Kulturmiljømeldingen legger stor vekt på at kulturmiljøpolitikken skal bidra til å nå flere av bærekraftsmålene.

Kulturmiljømeldingen peker på flere omfattende samfunnsutfordringer som vil legge føringer for kulturmiljøpolitikken i årene som kommer. Et stort antall faktorer påvirker kulturmiljøers tilstand og sårbarhet direkte, slik som klimaendringer, driftsformer i landbruk og skogbruk, endret arealbruk og byutvikling med mer. Også mer abstrakte størrelser og indirekte påvirkninger har kort- og langsiktige konsekvenser for kulturmiljøers tilstand og bevaring, slik som mangelfull benyttelse av virkemidler, tilgang på håndverkerkompetanse eller utdanningsmuligheter, politiske trender og endringer i lovverket.

Kunnskapskartleggingen i bevaringsstrategiarbeidet har bekreftet at mange av de største truslene mot kulturminner, kulturmiljøer og landskap har sammenheng med samfunnsutvikling og samfunnsutfordringer generelt. Eksempler her er klimaeffekter, tap og nedbygging av arealer, demografiske endringer med fraflytting, sentralisering og fortetting som konsekvens, teknologiske utviklinger, driftsendringer og nye driftsformer i primærnæringene. Utfordringer knyttet til demografi og klima gir ulike utslag i ulike deler av landet.

Ikke overraskende er derfor klimautsatte kulturminner i vid forstand, kulturminner knyttet til utmark og landbruk, kulturminner i by og fortettingsområder, kulturminner som er gått ut av bruk eller som ikke er synlige, kystbaserte og marine kulturminner på land, i og under vann, blant dem som trekkes fram som særskilt sårbare i undersøkelsen. Disse kulturmiljøene er derfor viktige for å ta vare på mangfoldet. Bevaringsstrategiene skal bidra til å sette bevaring av kulturmiljø i sammenheng med en bærekraftig samfunnsutvikling.

En del av løsningen

Samtidig som kulturmiljøsektoren står overfor store samfunnsmessige utfordringer, gir endringene også nye muligheter. Kulturmiljø er en del av løsningen og gjenbruk og istandsetting av kulturminner og kulturmiljøer er sirkulær økonomi i praksis. Kulturminnevern har dreid seg om tilpassing og ny bruk av eldre bygningsmasse. Kulturmiljøforvaltningen og engasjerte frivillige sitter på solid kunnskap om blant annet tradisjonshåndverk, materialkunnskap og lokalproduserte materialer. Dette er kunnskap som vil bli mer og mer etterspurt. Bevaringsstrategiene bør vise hvordan denne kompetansen kan utnyttes i det grønne skiftet.

Demokrati og engasjement

Sosial bærekraft omhandler blant annet inkludering, utjevning av sosiale ulikheter og det å skape fysiske steder og sosiale forhold som er gode for mennesker å leve i. Kulturminner og kulturmiljø er viktige ressurser i et demokratiperspektiv. Som en oppfølging av Faro-konvensjonen (Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet) fastslår Meld. St.16 (2019-2020) at alle har rett til å ta del i den kulturarv de selv velger, rett til å tolke egen historie og egne kulturminner, samtidig som de respekterer andres rettigheter og friheter. Kulturarv har betydning for menneskers identitet, tilhørighet, livskvalitet og helse. Kulturarv angår alle. Engasjement for kulturarv er derfor

både en rettighet og et samfunns gode. Bevaringsstrategiene skal bidra til at alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.

Digitalisering

I Meld. St. 16 (2019-2020) omtales digitaliseringen av samfunnet som en av tre utfordringer, ved siden av det grønne skiftet og demokratisering. Det pekes på både utfordringer og muligheter i forhold til digitalisering, digitale verktøy og virkemiddel.

Digitale verktøy og ny teknologi kan spille en sentral rolle i forhold til dokumentasjon, forvaltning og overvåking av kulturminner og kulturmiljøer, i tillegg til å brukes for å visualisere og formidle kulturmiljøer på nye og andre måte til nye og andre grupper.

Oppdaterte og korrekte kulturminnedata og distribusjon av denne er også viktig for å prøve å skape engasjement og medvirkning, i tillegg til å legge til rette for et tettere samarbeid mellom aktørene innom kulturmiljø- og kulturarvsfeltene, akademien, forskning og næringsliv.

Kulturmiljøer som samfunnsressurser

Kulturmiljøer bidrar til økonomisk bærekraft gjennom muligheter for verdiskaping og næringsvirksomhet i og ved kulturminner. Kulturmiljø spiller en svært viktig rolle i destinasjonsutvikling. Det ses blant annet økt betalingsvillighet i områder med vern, noe som legger grunnlag for kulturmiljøturisme (Menonrapport 2017). Koblingen mellom natur og kultur gjør Norge til et attraktivt reisemål. Også Kulturminnefondets evalueringer fra 2019 om tildeling av midler, peker i retning av at bærekraftig, god bevaring av kulturmiljø ofte henger sammen med lokal verdiskaping. Bevaringsstrategiene skal vise hvordan kulturminner og kulturmiljøer kan være ressurser i lokal og regional næringsutvikling, samtidig som de enkelte kulturminner og -miljøers verneverdier respekteres.

Kulturmiljøer er også en ressurs i det grønne skiftet. Gjenbruk av eksisterende bygningsmasse, inkludert fredede og verneverdige bygninger og anlegg, er et viktig bidrag til arbeidet med å redusere klimagassutslippene og dette vil være en vesentlig del av det samlede bevaringsstrategi-arbeidet. Kulturmiljøer, i form av kulturlandskap bidrar også til at naturmangfold bevares.

Kulturminner og kulturmiljøer bidrar til gode og inkluderende byer og steder, kulturminner og kulturmiljø fremmer trivsel og gode møtepunkter. De gir våre byer og steder særpreg og egenart. Bevaringsstrategiene skal vise hvordan bevaring og god forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer kan legge grunnlag for god stedsutvikling.

Gjennom bevaringsstrategiene skal det legges til rette for at kulturminner, kulturmiljø og landskap sees som en ressurs i samfunnsutviklingen, der kulturmiljøets betydning for miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft synliggjøres og utnyttes. Samtidig er det viktig å presisere at ulike kulturminner og kulturmiljøer representerer et mangfold av ressurser og verdier. Noen kulturminner og kulturmiljøer er så unike og sårbare at de primært må tas vare på og forvaltes som kunnskapskilder.

3. Samarbeid og virkemidler

Ambisjonen om å koble seg tettere på vår tids samfunnsutfordringer, og på den måten oppnå målsettinger innen bevaring, betyr også at kulturmiljøsektoren må arbeide på nye måter. Dette betyr at samarbeid med aktører fra andre sektorer blir viktigere, og at det blir sentralt å finne felles målsettinger sammen med miljøer man tidligere ikke har samarbeidet med. I de tematiske bevaringsstrategiene vil dette kunne være helt forskjellige type aktører, som på en eller flere måter har sammenfallende ønsker og mål med kulturmiljøsektoren.

Bevaringsstrategiene representerer en ny måte å jobbe med bevaring på. Dialog og samordnet virkemiddelbruk som styrker samarbeidet på tvers av forvaltningsnivåer, sektorer og andre parter skal kjennetegne bevaringsarbeidet. Bevaringsstrategiene skal bidra til utvikling og nytenking, samtidig som kulturmiljøenes verdier ivaretas.

Det er ønskelig med en dreining mot mer utadrettet arbeid, med prosesser som involverer flere aktører enn i dag. Dette representerer ikke noe nytt, men bygger videre på mye godt arbeid som er gjort før. Grunnlaget som er lagt for samhandling om kulturmiljøarbeidet skal videreutvikles gjennom bevaringsstrategiene. Det kan dreie seg om forskjellige forvaltningsnivåer, men også om forskjellige sektorer og samfunnsområder, for eksempel frivillige aktører, kunnskapsmiljøer, næringsliv eller sivilsamfunnet. Hensikten er at godt tversektorielt samarbeid kan gi gode resultater og at en sammensetning og koordinert bruk av ulike virkemidler fra forskjellige sektorer til sammen gir god effekt.

Nye roller

Denne måten å jobbe på forutsetter åpenhet og tillit og at man er villig til å innta nye roller i samarbeidet. Det kan innebære at man må fordele ansvar på nye måter, blant annet fordi de forskjellige samarbeidspartene til en viss grad trer ut av sitt eget hierarki og forholder seg til en nettverks- eller prosjektorganisasjon. Slikt nettverksarbeid forutsetter også at prosjekter kan initieres både av Riksantikvaren og andre aktører, og at rollefordelingen kan variere fra prosjekt til prosjekt. I et visst omfang vil det bety at Riksantikvaren og øvrig kulturmiljøforvaltning i større grad gir slipp på styring i enkelte samarbeidsprosjekter, og får en deltagerrolle hvor man utvikler og tar beslutninger i felleskap. Riksantikvarens primære oppgave vil uansett være å sørge for bevaring, forvaltning og formidling av kulturmiljøverdier, herunder forvaltning av gjeldende regelverk.

Samordning av virkemidler

Bevaringsstrategiene skal bidra til å samordne virkemidler. Dette er sterkt knyttet til økt samarbeid på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Samordningen kan handle om flere typer virkemidler. Juridiske virkemidler kan samordnes for å oppnå harmonisering av regelverk, for eksempel krav knyttet til matserving i fredete bygninger, eller universell utforming i forbindelse med besøksforvaltning av arkeologiske kulturmiljø.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL)

UKL er en tverrfaglig, felles satsing mellom Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Hensikten er å bevare verdifulle kulturlandskap gjennom bruk skjøtsel og vedlikehold. Landbruks-, natur- og kulturmiljøforvaltningen jobber sammen med regionale etater, kommuner og grunneiere for å nå felles mål. I Meld. St.16 (2019-2020) trekkes UKL frem som et godt eksempel på samarbeid og samordning av virkemidler.

Samordningen kan også dreie seg om å samkjøre økonomiske virkemidler der målsettingene er relativt sammenfallende. Ved å opprette tidlig dialog mellom instanser som forvalter ulike tilskuddsordninger og økonomiske virkemidler som kan være aktuelle for et tiltak, vil hensiktsmessige finansieringsløsninger kunne etableres. Dette kan for eksempel gjelde attraksjonsutvikling som kombinerer friluftsliv og kulturmiljø. Det finnes også mulige gevinster ved å samordne pedagogiske og organisatoriske virkemidler.

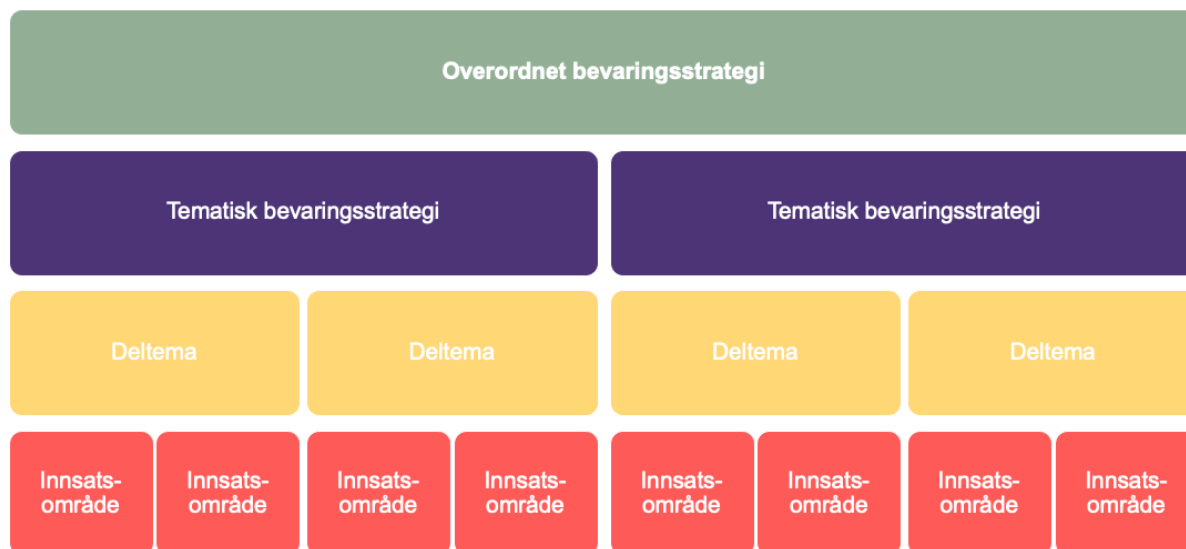
4. Oppbygging av tematiske bevaringsstrategier

4.1 Tema – deltema og innsatsområder

Den overordnede bevaringsstrategien setter retning og fastsetter de ytre rammene for de tematiske bevaringsstrategiene. Den overordnede bevaringsstrategien skal følges opp med valg og utarbeidelse av tematiske bevaringsstrategier.

I dette kapittelet beskrives nivåinndelingen mellom A) tema, B) deltema og C) innsatsområder i de tematiske bevaringsstrategiene. Det gis en kort innføring i hva som er styrende for inndelingen, og hvilke deler av kulturmiljøforvaltningen med flere som vil være utøvende aktører i prosessen.

Temaene for de ulike bevaringsstrategiene skal velges for på best mulig måte å fremme mangfold, engasjement og bærekraft. Valg av tema gjøres på bakgrunn av kartlagte behov i kulturmiljøforvaltningen og skal reflektere summen av kulturmiljø som prioriteres i bevaringsarbeidet. Tema er overordnet i hierarkiet mellom tema, deltema og innsatsområder.

Illustrasjon over nivåer i bevaringsstrategi-arbeidet

A) Tema

Hver tematisk bevaringsstrategi omhandler et mangfold av kulturmiljøer uten geografisk avgrensning og uavhengig av tidsperiode. Hvert tema har et tydelig innhold og egne målsetninger, men er åpent nok til å kunne romme ulike kulturmiljøer. De tematiske bevaringsstrategiene skal strukturere

innsatsen i bevaringsarbeidet på en ny måte med økt vekt på samordning av virkemiddelbruk og bred medvirkning.

Deltema og innsatsområder må velges med tanke på både at de regionale og lokale utfordringene skal fanges opp. Dette krever et samarbeid mellom nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

B) Deltema

Deltemaene er prioriterte deler av et tema. Valg av deltema må gjøres i et bredt samarbeid mellom relevante aktører. Hvert av deltemaene skal bidra til vern og utvikling av kulturmiljø innenfor valgt tema. Deltemaene skal utformes og beskrives slik at de kan ha relevans for alle geografiske områder.

Ulike deltemaer kan virke sammen i den enkelte tematiske bevaringsstrategi. Det vil si at hvert deltema ikke trenger å inneholde alle komponentene i den tematiske bevaringsstrategien. Antallet deltemaer i hver enkelt tematisk bevaringsstrategi vil kunne variere og de vil kunne ha parallelle og/eller etterfølgende løp.

Ved igangsettelse av arbeidet med en tematisk bevaringsstrategi skal deltemaene tilpasses og koordineres, slik at de samlet sett er i samsvar med temaets innhold og mål. Alle involverte aktører har et samlet ansvar for å bidra til måloppnåelse.

C) Innsatsområder

Deltemaene som er prioritert innenfor den enkelte tematiske bevaringsstrategi får konkrete resultatmål. Disse er knyttet opp mot spesifikke innsatsområder som f.eks. bevaring (istandsetting og sikring), kunnskapsutvikling, håndverksutvikling og formidling. Hvilke innsatsområder som er aktuelle, avhenger av temaets utfordringsbilde og utviklingspotensial. Innsatsområdene kan forankres i regionale eller lokale (handlings-)planer, eller kan etableres som lokale initiativ uavhengig av dette.

Innsatsområdene danner rammer for forskjellige prosjekter, tiltak og arbeidsoppgaver for å løse oppgaver og målsetninger som er relevant innenfor deltemaet i en region. Dette kan både være utviklingsoppgaver eller oppgaver knyttet til lovpålagt arbeid. En av hensiktene er å skape synergier mellom utvikling og forvaltning.

Omfanget og formen på disse vil variere. Det er ønskelig å åpne opp for at mange ulike aktører kan ta initiativ til, eie eller delta i innsatsområder. På den måten kan forvaltningsapparatet tilknyttes flere nye samarbeidspartnere. Blant annet viser dagens utfordringsbilde for kulturmiljøarbeidet at kulturmiljøforvaltningen er avhengig av frivilligheten for å utføre viktige oppgaver på dette nivået, noe det bør tilrettelegges for.

Illustrasjon som viser ansvarsfordeling og nivåer i strukturen:

Bakgrunn		Nivå		Aktører
Nasjonale mål og utfordringsbilde for kulturmiljø i samfunnet	→	Overordnet bevaringsstrategi	←	KLD og Riksantikvaren
Nasjonale mål, utfordringsbilde og kulturmiljøfaglige problemstillinger	→	Tematiske bevaringsstrategier	←	KLD, Riksantikvaren og regionalforvaltningen
Tematiske bevaringsstrategier, sårbarhetsvurderinger og regionale og lokale samfunns-utfordringer	→	Deltemaer	←	Riksantikvaren, regionalforvaltningen, kommuner, frivilligheten og andre samarbeidspartnere
Deltemaer	→	Innsatsområder	←	Regionalforvaltningen, kommuner, frivilligheten og andre samarbeidspartnere

I arbeidet med etablering og utforming av tematiske bevaringsstrategier, må det legges til rette for at det blir enkelt å se sammenhenger og synergier på tvers, og at det ikke bygges opp nye og uønskede skiller.

4.2 Komponenter i tematiske bevaringsstrategier

De tematiske bevaringsstrategiene skal ha en felles struktur. Denne strukturen består av komponenter. De er byggesteiner som hver tematisk bevaringsstrategi skal inneholde. Å benytte de samme komponentene for alle de tematiske bevaringsstrategiene, vil forenkle utformingen av dem gjennom en enhetlig struktur. Det vil videre kunne gjøre det enklere å vurdere måloppnåelsen og å foreta prioriteringer på tvers av den enkelte tematiske bevaringsstrategi. Det vil også gjøre det mulig å kartlegge måloppnåelse innenfor enkelte av innsatsområdene på tvers av alle de tematiske bevaringsstrategiene. Vektleggingen av de enkelte komponentene vil imidlertid variere innen hver enkelt tematiske bevaringsstrategiene.

Det vil knyttes forventninger om konkrete resultatmål og indikatorer til enkelte av komponentene. Andre komponenter vil være vanskeligere å måle på direkte resultater. Noen av effektene vil også ligge langt fram i tid.

Beskrivelse og utfordringsbilde

En god forståelse av utfordringsbildet og sårbarheten til ulike typer kulturmiljøer, er sentralt for å identifisere konkrete tiltak som på en effektiv og treffsikker måte bidrar til at de fastsatte effektmålene og resultatmålene nås. Utfordringsbildet bør være en kombinasjon av beskrivelser av dagens situasjon og forventet fremtidig utvikling. I beskrivelsen av forventet fremtidig utvikling, bør det pekes på sentrale trender og drivere. Utfordringsbildet kan variere på tvers av fylker og kommuner og for ulike typer kulturmiljøer. Dagens situasjon, hvordan kulturmiljøene brukes i dag og forventet fremtidig utvikling (trender og utviklingstrekk) må vurderes og beskrives.

Utfordringsbildet for den enkelte tematiske bevaringsstrategi må sees i sammenheng med samfunnsutfordringene beskrevet over og utfordringsbildet beskrevet i Meld. St. 16 (2019-2020). Til

sammen vil utfordringsbildet danne grunnlag for prioriteringer og resultatmål for arbeidet innenfor hver tematisk bevaringsstrategi.

Mål

Målene i de tematiske bevaringsstrategiene er tematiske avgrensninger av de nasjonale målene. Det bør som et minimum utformes ett effektmål for hvert av de tre nasjonale målene i de tematiske bevaringsstrategiene. Fra effektmålene må det avledes mer konkrete resultatmål per innsatsområde. For å sikre måloppnåelse skal det i de tematiske bevaringsstrategiene beskrives rutiner for rapportering. Arbeidet med bevaringsstrategier skal evalueres systematisk. Resultatene skal kunne benyttes som kunnskapsgrunnlag for justeringer av den enkelte tematiske strategi og prioriterte innsatsområder.

Mangfold

Mangfoldsmålet skal vektlegges særskilt i arbeidet med bevaringsstrategiene. For hver enkelt tematisk bevaringsstrategi må det formuleres resultatmål om begrensning av tap og økt mangfold av kulturmiljøer som skal bevares.

Bærekraft

I meldingen heter det at «Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging». I de tematiske bevaringsstrategiene skal det utformes resultatmål om *miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft* med utgangspunkt i kulturmiljøene innen det enkelte tema.

Engasjement

Bevaringsstrategiene skal bidra til at alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø. Det skal utformes effektmål og resultatmål.

Uavhengig av tidsperiode

Kulturmiljø fra ulike tidsperioder skal kunne knyttes opp mot et tema som ikke avgrenser seg til en bestemt fase i forhistorisk tid eller i historisk tid. Hver tematiske bevaringsstrategi må beskrive samlet tidsbredde.

Klimatilpasning

Konsekvenser av endret klima gjør kulturmiljøer mer sårbare. Dette gir forskjellige utslag for ulike typer kulturmiljøer. utfordringer vil også kunne arte seg forskjellig rundt om i landet. Det vil være nødvendig å gjøre vurderinger knyttet til hvordan endret klima påvirker utfordringer, sårbarhet og behov for tiltak innenfor den enkelte tematiske bevaringsstrategi.

Bevaring

For den enkelte tematiske bevaringsstrategi må det skaffes oversikt og kunnskap over bevaringssituasjonen. Det betyr at det må gjennomføres en kartlegging av mengde, variasjon, tilstand, sårbarhet, fare for tap og skade osv. innenfor det aktuelle tema. Det skal utvikles resultatmål. Hva som skal prioriteres til bevaring må sees i forhold til målet/målene. Videre må det kartlegges og vurderes hvilke bevaringsmuligheter som finnes. Det må vurderes hvordan de juridiske, økonomiske, pedagogiske og organisatoriske virkemidlene skal benyttes for å nå målene.

Verdier

Meld. St. 16 (2019-2020) fremhever kunnskap, opplevelse, bruk og engasjement som sentrale verdier som må ivaretas i utformingen av bevaringsstrategiene.

Kunnskap

«Som en del av bevaringsstrategiene bør det utarbeides helhetlige oversikter for relevante kulturmiljøkategorier eller temaer, slik at både forvaltningsmiljøene og forskningsmiljøene har et

felles kunnskapsgrunnlag. Det kan bidra til samordning av prioriteringer og tiltak.» jf. Meld. St. 16 (2019-2020).

Innenfor hver bevaringsstrategi skal behov for kunnskapsutvikling vurderes. Det må gjøres en vurdering av status for forskning og øvrig kunnskapsproduksjon, og en gjennomgang av hvilke behov som må dekkes gjennom arbeidet med den enkelte bevaringsstrategi. Det skal foretas en statusgjennomgang av tilgang til og behov for håndverkskompetanse, arkitektkompetanse, konservatorkompetanse og annen kompetanse for å nå de ulike bevaringsmålene. Kompetansebehov i forvaltningen vurderes. For den enkelte strategi må det vurderes hvilket nivå dette skal gjøres på. Disse vurderingene kan være felles for hele den tematiske bevaringsstrategien, men hvis innsatsområdene omhandler svært ulike kulturminner og kulturmiljøer bør det gjøres spesifikke vurderinger for hvert innsatsområde. Kunnskap vil i mange tilfeller være et avgjørende virkemiddel for å nå målsettinger knyttet til tema og deltema.

Opplevelse og bruk

Meld. St. 16 (2019-2020) påpeker at «Kulturmiljøets potensial for kunnskap, opplevelse og bruk er en viktig del av bidraget til sosial bærekraft. Det kan være med på å stimulere nysgjerrigheten og kreativiteten, og den motiverer til utdanning og læring.» Opplevelse og bruk kan slik bidra til styrket bevaring, samtidig som kulturmiljøers vern, integritet og tåleevne setter rammer for bruken av dem.

Hver tematiske bevaringsstrategi må det derfor vurderes hvordan bruks- og opplevelsesperspektivet skal håndteres. Viktige tema som skal vurderes er gjenbruk og ny bruk, sikring, skjøtsel, vedlikehold og tilrettelegging for publikum. Bærekraftig besøksforvaltning, tilgjengeliggjøring og universell utforming skal også behandles.

Virkemiddelbruk

Virkemiddelbruken skal være bred og koordinert og gjerne på tvers av sektorer og nivåer. Dette gjelder alle relevante virkemidler, inkludert juridiske, som danner rammer for arbeidet innenfor hver enkelte tematiske bevaringsstrategi. Det må derfor være beskrivelser og gjennomføres analyser av hvilke konkrete virkemidler som vil bli brukt for å nå målene i den tematiske bevaringsstrategien. Det bør fremgå klart og tydelig hvordan de ulike virkemidlene utfyller hverandre og skaper synergier på tvers.

Tverrsektorielt samarbeid

For å tydeliggjøre hvordan de tematiske bevaringsstrategiene legger til rette for samarbeid og samhandling, må det i de tematiske bevaringsstrategiene utarbeides konkrete beskrivelser av nye modeller, arenaer og prosesser for samarbeid og samhandling mellom de involverte aktørene. Dette gjelder både på tvers av sektorer, og på tvers av forvaltningsnivåer.

Frivillighet

Frivilligheten er svært viktig for kulturmiljøet. Hvordan frivilligheten skal involveres må derfor beskrives i hver tematiske bevaringsstrategi. Det omfatter hvilke organisasjoner og miljøer som peker seg ut og hvordan man kan nå ut til nye grupper som i dag ikke er engasjert i bevaring av kulturmiljø.

Internasjonalt samarbeid

For hver bevaringsstrategi skal det beskrives hvordan den vil bidra til å oppfylle FN's bærekraftsmål, og internasjonale konvensjoner som kan ha betydning for bevaringsstrategien må omtales. Det bør også vurderes hvordan samarbeid med internasjonale aktører kan inngå i gjennomføringen av bevaringsstrategien.

Ved utforming av innsatsområder bør det undersøkes om det finnes nasjonale og internasjonale sammenlignbare prosjekter, evalueringer eller forskningsmateriale som kan gi kunnskapsoverføringer i det aktuelle arbeidet. Det bør vurderes om kompetanse utenfor Norge bør benyttes der det er relevant.

Formidling

Hver tematiske bevaringsstrategi må gjøre en vurdering av formidlingspotensial og -behov. Det må fremgå hvordan ulike former for formidling og kommunikasjon skal inngå i arbeidet med ulike kulturmiljø. Dette skal bidra til økt forståelse og bedre bevaring.

Formidling omfatter også kommunikasjon under iverksettingen av strategien, underveis i gjennomføringsfasen, og i publiseringer i form av evalueringer/rapporter og kunnskapsoverføring etter at strategien er gjennomført.

Digitale tjenester

En vurdering av de digitale aspektene er viktig allerede i en planleggingsfase. Dette for å best mulig identifisere muligheter og eventuelle utfordringer i bruk av digitale tjenester, arbeidsprosesser og verktøy for å støtte opp under den aktuelle tematiske bevaringsstrategien.

Det digitale aspektet er vanskelig å skille fra de øvrige komponentene. Det digitale vil på et gjennomgripende nivå ha betydning i forhold til alle de andre komponentene, men vil sannsynligvis være spesielt viktig når det gjelder kunnskap, utvikling, samhandling, formidling og indikatorer. For eksempel kan Riksantikvarens digitale database Askeladden være en viktig nøkkel til å gjøre kulturmiljøforvaltning kompatibel med andre relevante databaser.